

ВАЛТЕР УГО МАИ

ДОБРО РАСПОЛОЖЕНИ ПЕСИМИСТА

Разговор водила Сања Милић

Валтер Уго Маи је уметничко име Валтера Уга Лемоса, рођеног у Анголи, 1971. године. Дипломирао је право и докторирао модерну португалску књижевност. Осим писањем, бави се и вајарством и музиком. Аутор је телевизијских емисија у области културе. Живи у градићу Вила до Конде на северу Португалије. Досад је објавио четрнаест збирки поезије, које су потом обједињене под насловом *Рачуноводство*. Аутор је шест романа: *Наше краљевство* (2004), *Кајање Балтазара Сераија* (2006), *Айокалиса радника* (2008), *Машина за управљење Шианаца* (2010), *Пријатељ хиљаду људи* (2011), *Дехуманизација* (2013). Написао је и неколико књига за децу.

У Србији је до сада објављен само један Маиев роман, *Машина за управљење Шианаца* (превод са португалског Јасмина Нешковић и Јован Татић, Лагуна, Београд 2017). Уз овај, у суседној Хрватској објављени су и романи *Айокалиса радника* и *Дехуманизација*. Његова проза преведена је на шпански, италијански, француски, енглески, шведски...

Поред неколико најугледнијих књижевних признања у Португалији, Маи је за роман *Кајање Балтазара Сераија* добио Награду „Жозе Сарاماго” (2007), коју му је уручио сам Сарاماго, назвавши његово писање правим „књижевним цунамијем”.

Валтер Уго Маи јесенас је био гост Београдског међународног сајма књига. Купио је неколико наших, ћиричних књига за децу. На питање зашто, када језик не разуме, лаконски је одговорио – „ лепе су”. Маи је обишао све у том тренутку отворене београдске галерије, купио неколико музичких дискова и направио серију фотографија Београда. Нашао је времена и за разговор.

Сања Милић: *Имали сīе задовољсīво да уїознаїте нобеловца, великог порїугалског и свеїског љисца Жозеа Сарамага. Како га љамїїїе?*

Валїер Уго Маи: Упознао сам Сарамага на дан када ми је уручивао награду. Он је био за нас велика звезда и до тада сам мислио да у животу нећу имати прилику да се са њим сретнем. И упркос томе што је његов говор о мојој књижи касније имао велики утицај на моју каријеру, оно чега се ја сећам у вези са њим су неки интимнији тренуци. Сећам га се као особе која се, иако је увек била у пратњи веома важних људи свог времена, увек трудила да за свој сто позове и особље ресторана, да позове куvara, возача, да позове човека који проси испред ресторана... Сарамага је све људе сматрао једнаким. Оно што сам ја научио од њега и оно што ми највише недостаје од кад га нема, то је да је био одличан саговорник и човек који је имао добру намеру у свему што је радио. Било да се неко слагао са њим или не, врло јасно је показивао став да увек и према свему има добре намере. Овом свету је потребно више Жозеа Сарамага, управо да бисмо имали више добронамерних људи у суштинском смислу речи.

Оїкуд љако необичан, инїриганїни наслов Ващег романа Машина за прављење Шпанаца?

Међу Португалцима постоји велика, трагична тенденција да одлазе из своје земље. Иако ја овде спомињем Шпанце као наше велике и једине суседе, ово је ипак прича о тој португалској тенденцији уопште да одлазе из земље. Португалци и Шпанци стоје иза прве глобализације која нам се десила. Кажу, однели су неке добре ствари у свет, да, али исто тако извезли су и несрећу. Мислим да је веома битно да млади људи у Португалији схвате шта значи португалски идентитет који не подразумева одлазак из земље. Дакле, ово је био више неки мој оглед суочавања са португалским наслеђем и са питањем како прихватити своју земљу са свим њеним добрим и свим лошим странама. Савремена португалска историја је бурна – имали смо фашистички режим, диктатуру, али, на срећу, заменила их је демократија. И обични људи су били фашисти, па су постали демократе. Покушао сам то да осветлим, да разумем. Млади људи немају превише политичке свести данас.

Вац роман је вицеслојан, основна радња дешава се у једном сїтарачком дому. Главни јунак је човек који љаїи за својом љреминулом суйругом и осећа жрижу савесїи због нечега цїио је учинио

у њрошлосџи. Како сџе у својим младим годинама – овај роман сџе најисали њре неколико година – џако добро усџели да уђеџе у џсихолозију веома сџарих људи?

Мене су још од малих ногу оптуживали да сам матор. Врло рано су почеле да ми се свиђају ствари које немају везе са децом. Убеђен сам да свако од нас садржи у себи основне одлике свих осталих људи. Мислим да смо сви ми на неки начин универзалне јединке. Разлике између нас су само у томе до каквих одговора долазимо на питања о животу, шта нам живот сервира као одговор на питања која имамо, али сви постављамо иста питања везана за живот. Хођу да кажем да ја у себи већ садржим све оно што има и човек од 84 године. Ја тако видим књижевност. Мислим да ми треба више да копамо по себи него по књигама, и да истражујемо себе пре него што ћемо да напишемо нешто. Ако бисмо истраживали друге, онда бисмо се можда више приближили новинарству. По мом мишљењу књижевност, уметност је у томе да се окренемо ка себи и у себи покушамо да пронађемо оно што је универзално. Ервин Калдвел, писац који није много познат, једном је рекао да много више сазнајемо окопавајући сопствену башту него трчећи по свету. Такође мислим да ми не верујемо у то да у нама постоји читава та мистерија која је универзална и која је заједничка свим осталим људима. То у суштини значи да смо васпитани тако да верујемо да не можемо да разумемо друге. У складу са тим за мене је било кључно да никога ништа не питам док сам писао ову књигу. То је био ризик, то је био мој начин да ризикујем. Али уметност није зихерашка делатност. Када је мој отац умро у својој педесет и деветој години, схватио сам да ја са његовим одласком нећу имати доказе, то јест нећу имати узор за нешто у животу. Зато је и главни јунак овог романа у ствари био нека врста вежбе за мене, пошто нисам имао увид у позно доба мога оца, тако сам написао искуство свог (у животу непостојећег) дружења са једним старијим човеком. Ја књиге у животу нисам користио да бих нешто научио, него да бих упио, да бих упознао једну одређену стварност коју оне преносе. Иако књига никада не може да буде једна особа, ја сам ову књигу ипак ставио на место мог оца. И то је био мој начин да смрт свог оца претворим у нешто живо.

Овај Вац роман је и снажна криџика дикџаџуре, иако сџе имали џри година када се десила „револуџија каранџила“, када је џао Салазаров режим. Оџкуда џа џоџреба да џиџеџе о џоме, је ли џо у сџвари криџика свих дикџаџура у свеџу, мада се у овом роману односи на Порџуџалију?

Ја сам неко ко је веома осетљив на таква дешавања, чак и онда када људи кажу да нема репресије, да ствари иду набоље. Увек некако видим да свет иде уназад и веома ми је жао што се то и данас дешава. Ипак се ради о скоријој историји Португалије, имали смо десничарску диктатуру која је практично покушавала да искорени једну врсту људи која је живела у нашој земљи. Када посматрам неке режиме, мене веома занима како људи добре воље, добри људи по својој природи, постају саучесници једног таквог режима. А ми смо само потомци оног великог дела становништва који је само ћутао и ништа није учинио. А то како са једне стране може да делује смирујуће, исто тако може да делује и фрустрирајуће. Оно што ја покушавам да откријем у овој књизи је – како је већина становништва једне земље до 24. априла 1974. године могла да буде већински фашистички настројена, а 25. априла исте године, дакле сутрадан, сви су одједном постали демократе.

То нам делује као нешто што би требало да смо оставили у 20. веку, нешто што је човечанство превазишло, а ми смо данас сведоци режима у свету који чине корак уназад, на пример имамо један ужасан левичарски режим у Венецуели и имамо Бразил који се припрема за један ужасан десничарски режим. Ја сам веома везан за Бразил, пратим све што се тамо дешава и страшно ми је жао због свега овога у шта сада улазе и то је управо моје питање. Када бих данас писао овакву књигу истраживао бих где су сад сви ти добри људи и како је могуће да они у тренутку када наилази један овакав режим – ћуте. Једно од поглавља мог романа зове се „Фашизам добрих људи”.

Како се јунак из једне њесме Фернанда Песое нацртао у Вашем роману? Ошћкуда у фикционалном сћарачком дому Ешћевеж без мећафизике, је ли њо омаж Песои?

Овај роман је такође прича о улози књиге, о моћи књиге и аутора. Као што сам и малопре рекао, поред тога што књиге о нечему причају, што може бити истинито или не, оне свакако и стварају одређену врсту стварности. Ја у овој књизи узимам као симбол личност из песме Фернанда Песое коју је он написао под псеудонимом, то је Ештевеш, један младић који је наводно заиста постојао. Фернандо Песоа практично диже споменик том младом човеку и ставља га у једну од својих најпознатијих песама – „Трафика”. У ствари, Песоа представља тог Ештевеша као глупака зато што у њему нема метафизике. Дакле, Ештевеш може да буде срећан зато што у њему нема метафизике. Када већ имамо причу о политичкој диктатури, хтео сам ту мало да прокоментаришем и тај деспотски

став који један писац може да има, а још више зато што сматрам да се срећа не налази у глупости и у незнању, него у знању и у уравнотежености. Верујем да срећа зависи од зрелости свести. Без сазревања свести ми не можемо да говоримо о срећи, можемо да говоримо о радости на пример, а она се јавља и код животиња. Хоћу да кажем да у исто време и одајем почаст Фернанду Песои, али исто тако и оптужујем ту његову суровост према човеку.

Сујројно од њега, Ви имате разумевања за људске слабости својих јунака. И када пишете о неким њиховим јосијцима који су за осуђивање, Ви нам увек отворите прозор да их разумемо. Позивате читаоце да ирашају. Има ли то везе са Вашиим религиозним сивом, или...?

Моја вера је у људе. Мислим да немамо право да верујемо у бога пре него што поверујемо у људе. Ја се увек усредсређујем на људе, имам хуманистички приступ. Покушавам да се окружим тим људима да бих могао да схватим позицију сваког од њих. Велики бразилски певач Гаetano Велозо каже да изблиза нико није нормалан. И свако то чудовиште које лежи у нама мора да буде прихваћено и морамо са њим да се суочимо. И у потрази са тим људима добрих намера, у потрази за добрим људима, увек ћемо наићи на неку епизоду када су они у животу у нечему погрешили, у нечему оманули. Та моја визија, нежно виђење нечије грешке није оправдање, већ напосто начин да реалније сагледамо стварност. Можда би било јасније да кажемо за сваку радњу да захтева одговорност, али да ниједна није грех. Дакле, веома ме занима једно друштво одговорних људи а не грешника. Ако грех не носи са собом одговорност, за мене то нема никакву важност.

У исто време имате иронијску дистанцу према многа чему и често нас насмејате док читамо књигу. Да ли је вама као читаоцу важно да се смејете када читате дело неког другог писца? Каква је улога хумора у Вашој књижевности?

Да, сматрам да је хумор врло битан и ако нас смех неће увек убедити, тако нас ни туга неће увек убедити, мислим да је то један природан циклус смењивања туге и смеха у животу, па тако и у књижевности. Слично филозофу Емилу Сиорану, ја јесам песимиста, али у исто време сматрам да имам диван живот. Можда имам неко мрачно виђење свеукупне ситуације, али свакодневни живот ми увек даје неке знаке да могу да се нађу путеви ка побољшању. Значи не могу да не будем добро расположени песимиста.

Можда и нисам скроз песимиста, али некако ми разум налаже да заузмем такав став.

Седмнаестіо поглавље у Вацој књижи, које се зове као и роман „Машина за прављење Шпанаца”, има другачији правопис него остатак књиже. Почетна слова личних имена и географских појмова у књижи шћаміана су малим словима, само у овом поглављу великим. Защо?

Ја сам до ове књиге све писао малим словима јер сам хтео да вратим текст у изворни облик. Ми не размишљамо великим словима, размишљамо малим словима. То поглавље је један излет у, да кажемо, иностранство, на неку другу територију као што је Машина за прављење Шпанаца, ту сам увео странце. И ту алудирам на две ствари: хоћу да покажем да људима када читају уопште није битно да ли има великих слова, уопште не обраћају пажњу на то. То је такође једна критика тих старих уштогљених правила која у суштини немају никакве везе са креативношћу аутора. Дакле, то је само једна моја провокација. Многи људи прочитају целу књигу и уопште не примете да постоји једно поглавље са великим словима, а ја обраћам пажњу на то.

Поред писања усљешно се бавише ликовном уметношћу и музиком. Да ли себе смайраше ренесансним човеком?

У тим уметностима ја сам у положају аматера, онога који воли. Могу озбиљно да причам о себи само као о писцу и да браним себе као писца, зато што је то моја централна активност. А све ово остало, то што се бавим вајарством и то што певам, то је нешто што бих ја волео да будем, то је део неке моје да тако кажем „похлепе”, ја бих то волео да имам, али не схватам то озбиљно.

Чиме се бавише у својој телевизијској емисији?

То су полчасовни интервјуи и углавном се трудим да интервјуишем сликаре и примењене уметнике, зато што сматрам да они нису довољно заступљени, да нису видљиви, немају много прилика да говоре у медијима. А ја се онда трудим да искористим то што сам ја прилично познат, да ту своју препознатљивост у јавности користим да доведем људе који нису довољно препознати и дајем им прилику, представљам их тако јавности. Али желео бих да нагласим да сва моја ликовна дела, сви музички снимци које сам направио, све те телевизијске емисије – ја сам све то урадио зато

што су ме позвали да радим, никада се не бих одважио да сам предложим да се тиме бавим. Веома сам захвалан људима ако су код мене препознали неке таленте и дали ми прилику. Док све то радим ја не мислим да ћу бити одличан у томе и далеко од тога да ћу бити најбољи, али једноставно трудим се да искористим ту прилику да помогнем другима. Можда је и ту део одговора о мојој вери. То је моја вера.

Чије дело бисће ирејоручили за иревођење на српски од ии-саца иорџуџалског језика?

Данас сам баш колегама овде причао о португалском песнику и писцу 20. века Ерберту Елдеру – каже се да је Камоиш увео португалски језик у књижевност, да га је Фернандо Песое организовао, а да га је Ерберто Елдер „растурио”. Сматрам да је, после Песое, Ерберто Елдер несумњиво највећи португалски песник 20. века. Немојте мислити да је то лагана поезија, некада уме да не буде ни симпатична, али верујте да је одлична.

Мноџо Вам хвала на разџовору, дођиће нам оиџи.

Хвала Вама.

Превео с португалског
Јован Таић